

BORRPROVER INOM FASTIGHETEN

SPERLINGENS BACKE 56

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i fastigheten Sperlingens backe 56, del av L2015:7789/RAÄ-nr Stockholms 103:1, Stockholms kommun och län

STEFAN GUSTAFSSON

Rapporter från Arkeologikonsult 2019:3264

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Karta över stadsdelen Ladugårdslandet, som senare bytte namn till Östermalm.
Källa: Stadsarkivet, Samlingen handritade kartor, kartnummer HK00134 (HK75).

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003
Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2019

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

BORRPROVER INOM FASTIGHETEN

SPERLINGENS BACKE 56

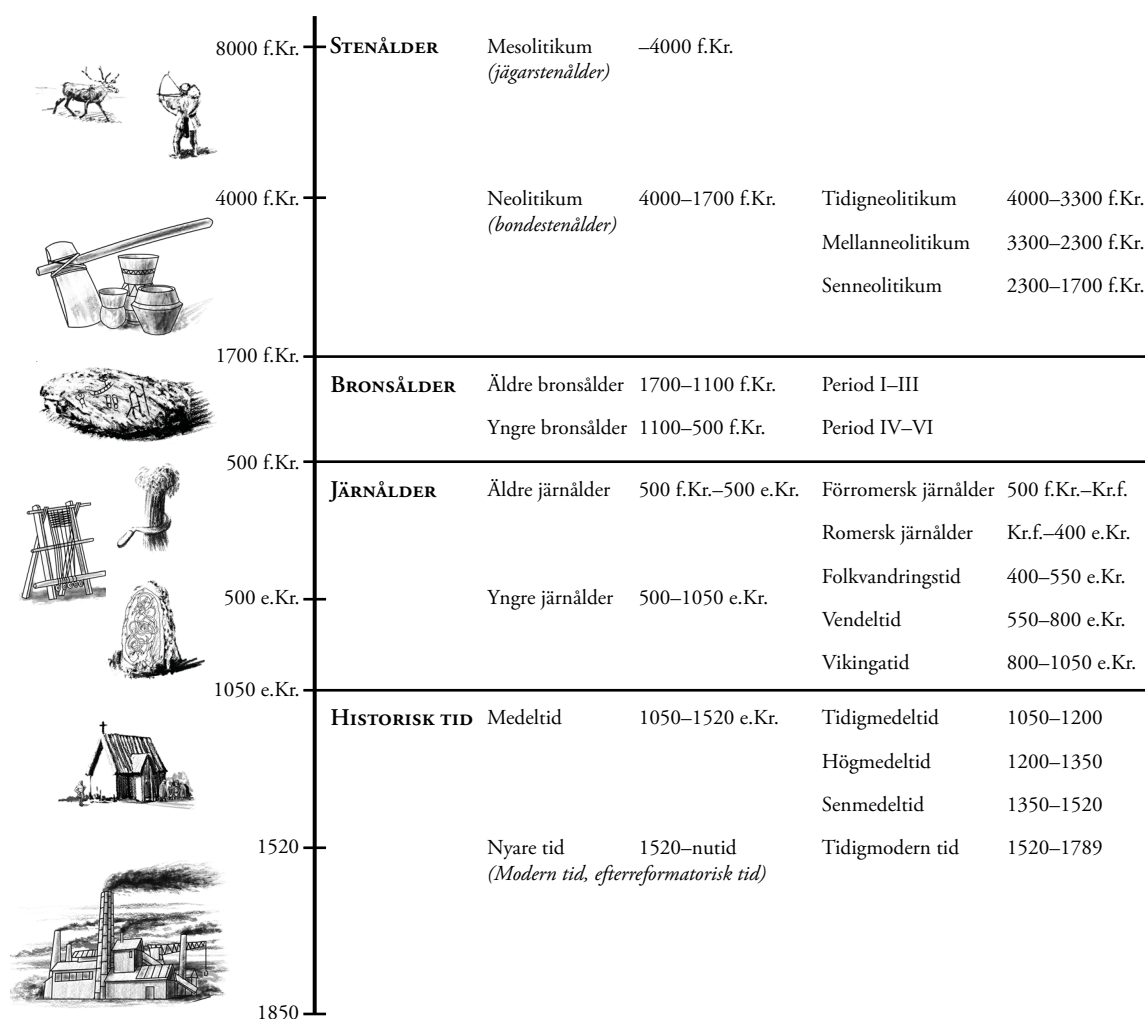
Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i fastigheten Sperlingens backe 56, del av L2015:7789/RAÄ-nr Stockholms 103:1, Stockholms kommun och län

STEFAN GUSTAFSSON

Rapporter från Arkeologikonsult 2019:3264

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. fyndplats eller plats med tradition.

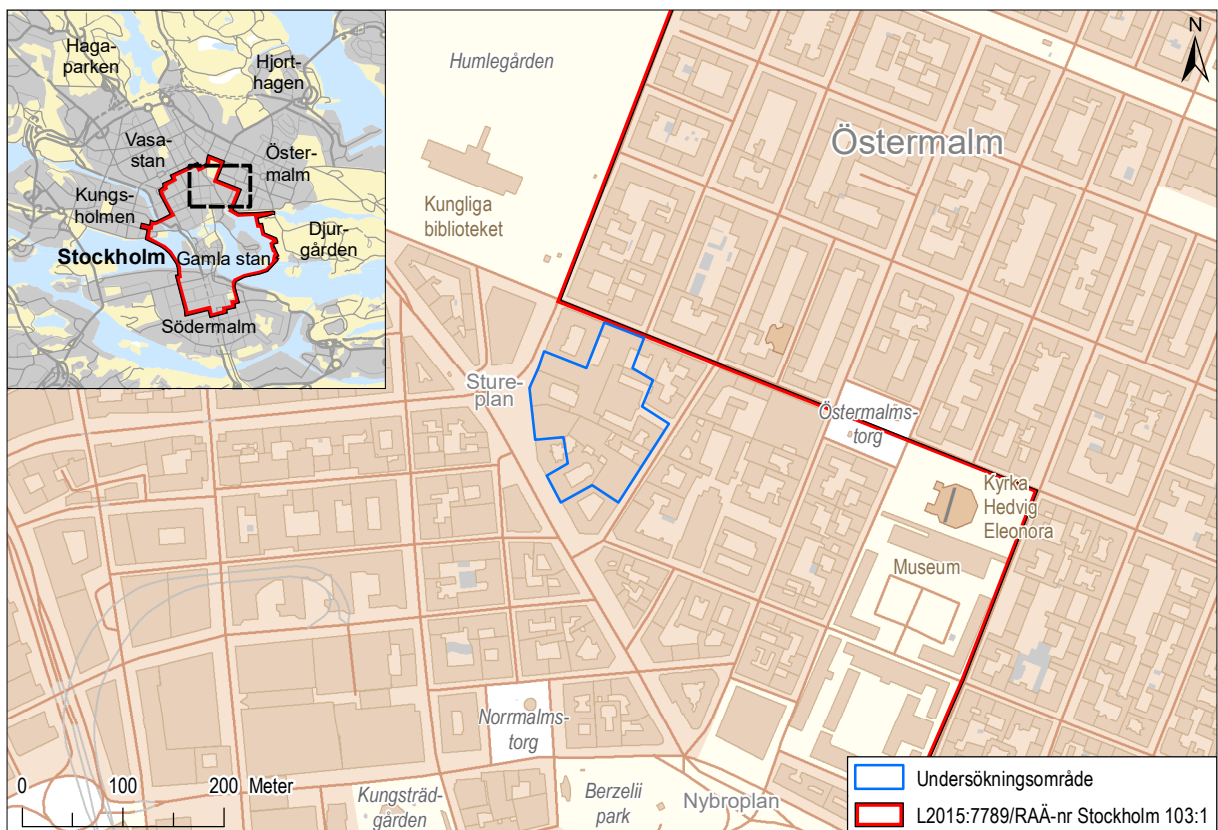
Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller är förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
BAKGRUND.....	8
METOD OCH GENOMFÖRANDE	9
ARKEOLOGISK UTVÄRDERING	10
REFERENSER	10
Litteratur	10
Äldre kartor	10
Register.....	10
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	11

Figur 1. Platsen för undersökningen markerad på Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Figur 2. Området för borrhörens i relation till Stockholms medeltida stadslager, fornlämning L2015:7789/RAÄ-nr Stockholm 103:1. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:7 500. Översikt i skala 1:150 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har under våren och sommaren 2019 genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheten Sperlingens backe 56 i Stockholm, som ligger inom Stockholms medeltida stadslager fornlämning L2015:7789/RAÄ-nr Stockholm 103:1 (figur 1).

Schaktningsövervakningen bestod av att analysera material från borrhoprover som togs upp för att undersöka kvarterets geotekniska, hydrologiska och bergstekniska förhållande inför planerade ombyggnationer. Ingen arkeolog medverkade i fält på grund av att entreprenören hade svårt att planera när borrhörningarna skulle utföras. Entreprenören fick istället vägledning om hur proverna skulle samlas in.

Borrhörningarna utfördes både med kärnborr, skruvborr och foderrörsborrning, men tyvärr gick materialet från skruvborrhörningarna och foderrörsborrningarna inte att samla in på grund av att materialet spolades bort av vattenmängderna.

Fyra stycken borrhörningar utfördes med kärnborr och dessa var av största intresse ur ett antikvariskt perspektiv. Efter borrhörningarna okulärbesiktades proverna på SWECOs laboratorium på Kungsholmen i Stockholm. Ett borrhörprov innehöll tegel och trärester på cirka 2 meters djup och i en annan borrhörpunkt påträffades en vertikal påle av gran på cirka 6 meters djup. Det gick inte att avgöra ålder på tegel eller pålen av gran.

INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholm län (Lst dnr 431-8641-2019, uppdragsnummer 201900871) genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheten Sperlingsbacke 56. Området ligger inom fornlämningen L2015:7789/RAÄ-nr Stockholm 103:1 som utgör Stockholms medeltida stadslager (figur 2).

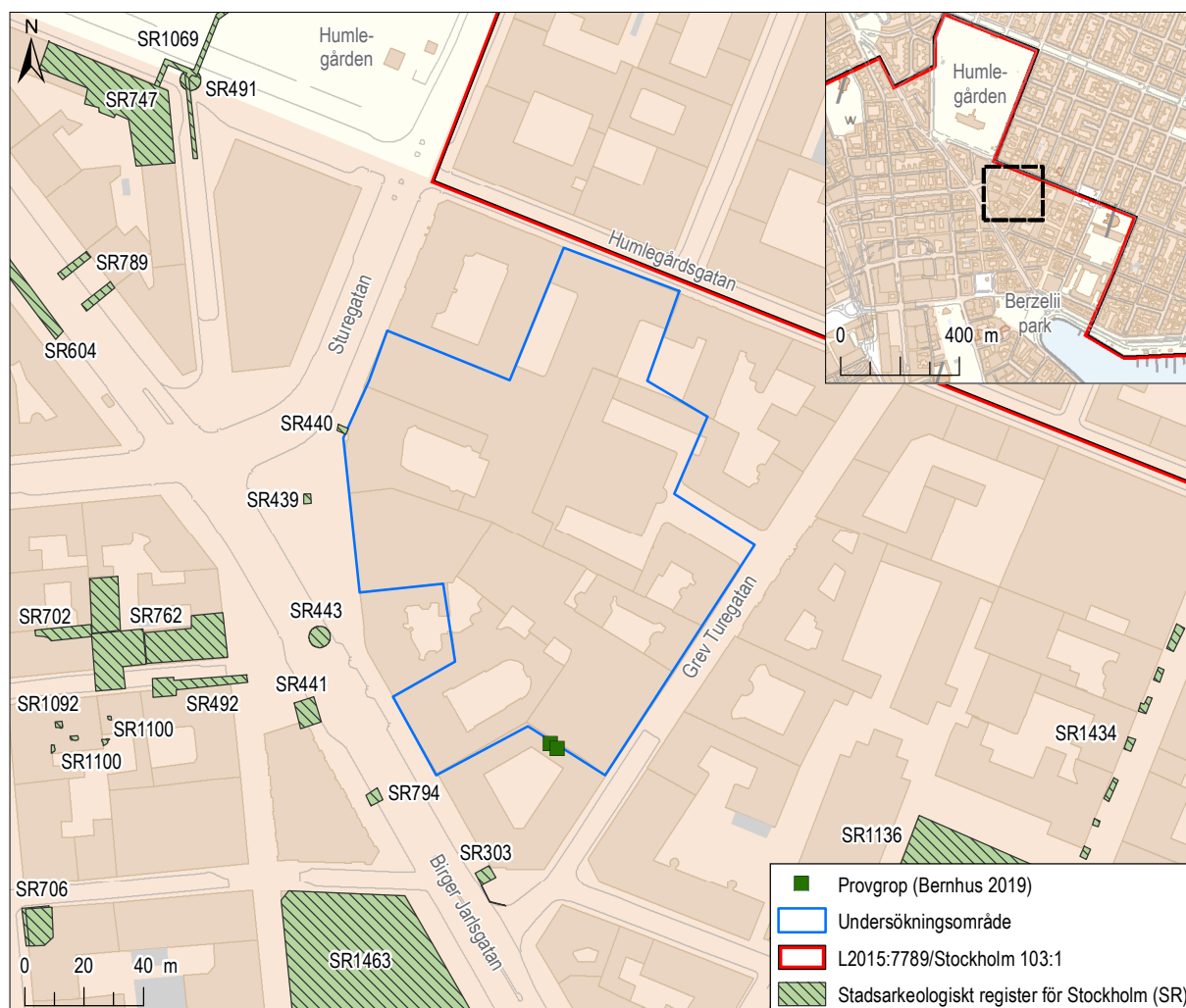
Uppdraget föranleddes av att företagaren Sturegallerian AB planerar för ombyggnation av Sturegallerian och omgivande områden och utförde provborrningar för att undersöka geotekniska, hydrologiska och bergstekniska förhållanden.

Syftet med undersökningen var att dokumentera eventuella lämningar och kulturlager för att få en indikation på framtida behov av arkeologiska åtgärder vid ombyggnation. Resultatet av borrhörningarna okulärbesiktades på SWECOs laboratorium på Kungsholmen i Stockholm.

BAKGRUND

Fram till 1640-talets regleringsplan över Norrmalm bestod området för dagens Stureplan och kvarteret Sperlingens backe av odlingsmark förutom två av flottans längre repslagarbanor som låg närmast Rännilen. Det första stenhuset inom kvarteret byggs av Kaspar Otto Sperling 1645 och det blev han som fick ge namn åt kvarteret. Fram till 1885 hette området Ladugårdslandet men efter en omröstning i stadsfullmäktige döptes det om till Östermalm. I samband med namnbytet så beslutades att den dåvarande trähusbebyggelsen skulle ge plats för en modernare stadsdel. Under de sista årtionena av 1800-talet byggs kvarteret med flerbostadshus i nyrenässans och jugendbarock (Krus m.fl. 2014).

Det aktuella undersökningsområdet ligger centralt på Östermalm sydsydöst om Humleträdgården och i anslutning till Stureplan. Undersökningsområdet ligger i stadslagrets norra begränsning utefter Humlegårdsgatan. Tidigare arkeologiska observationer har gjorts i området vid Stureplan och i närliggande byggnader (figur 3). Rester efter träkonstruktioner, båtar, murar, byggnationslager, raseringslager och kulturlager har framkommit i dessa undersökningar (Stockholms Stadsarkeologiska registret; SR443, SR441, SR794, SR303; Bernhus 2019). Båtrester och delar av bryggor kan kopplas till Rännilen, det vattendrag i stort sett följde Birger Jarls gatans sträckning och mynnade ut i Nybroviken.

Figur 3. Undersökningsområde med det Stadsarkeologiska registret för Stockholm (SR-nr) och de två provgröpar som grävdes i Sperlingens backe 47 (Bernhus 2019). Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:2 500. Översikt i skala 1:25 000.

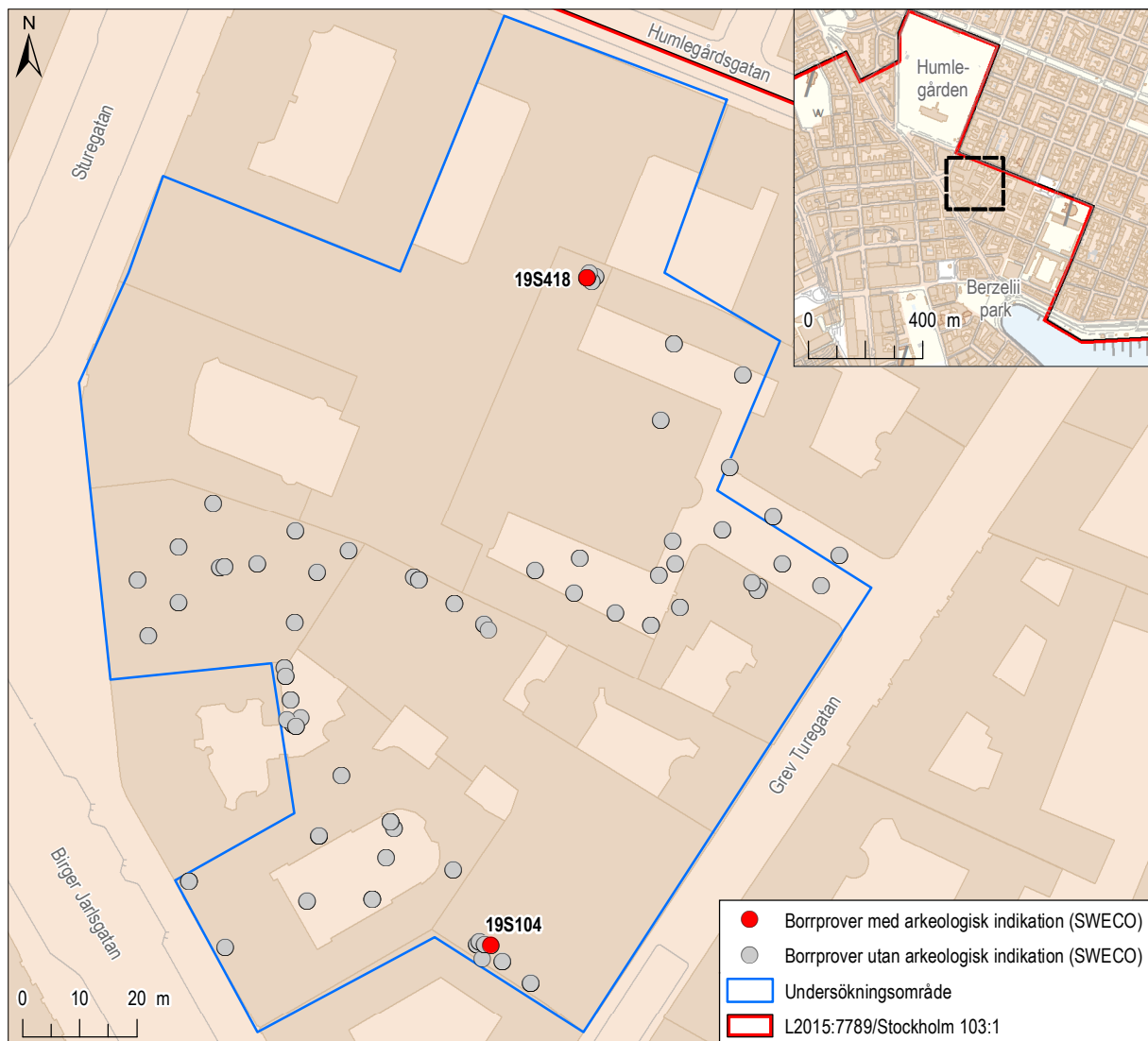
METOD OCH GENOMFÖRANDE

Borrningarna utfördes genom kärnbörning, skruvbörning och foderrörborring. För antikvarisk bedömning lämpade sig enbart materialet från kärnbörningarna. Proverna okulärbesiktades i SWECOs laboratorium på Kungsholmen i Stockholm. Även borrprovprotokollen har använts i tolkningsarbetet för borrningar där inget material från borrproverna hade samlats in. I protokollen fanns geotekniska förhållanden antecknade för olika djup, som till exempel om det har framkommit tegel eller träflislager som kan vara indikationer på äldre konstruktioner.

Endast de övre delarna av borrkärnorna var intressanta att besikta eftersom djupet på borrningarna uppgick till 30 meter under dagens källargolv. Syftet

med denna analys var att bedöma förekomsten och utbredning av kulturlager och konstruktioner inom undersökningsområdet.

Endast två av borrkärnorna, 19S418 och 19S104, uppvisade indikation på kulturlager eller konstruktion (figur 4). I borrprov **19S418** påträffades på 2 till 2,5 meters djup tegel och trärester och bedöms indikera på konstruktion eller möjligt raseringslager. I borrprov **19S104** gick kärnbörren på 6,6 till 7 meters djup i en vertikalt ställd påle av gran. Borren hade gått in i pålens centrum och därför gick det inte avgöra dess dimension. Granpålen var mycket välbevarad. Det gick inte uppskatta ålder eller vad pålen ingått i för sammanhang.

Figur 4. Borrproverna inom undersökningsområdet. Två av borrproverna, 19S518 och 19S104, hade indikation på kulturhistoriska lämningar. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:1 250. Översikt i skala 1:25 000.

ARKEOLOGISK UTVÄRDERING

Att utnyttja olika typer av markborrning för att spåra äldre lämningar i form av konstruktioner, båtar och kulturlager har visat sig var mycket användbar. Dessutom kan den antikvariska medverkan samköras med andra områden som de geotekniska som undersöker hållfasthet, typ av jordlager på platsen samt hydrologi.

För den antikvariska bedömningen är det främst prov och kärnor upptagna med skruvborr och kärnborr som ger de bästa underlagen för att bedöma lämningarnas karaktär, mäktighet och utbredning. Tyvärr var det svårt att få upp material från skruvborrningarna och foderrörsborrningarna då mycket av materialet spolades bort av vattnet som entreprenören var tvungen att använda vid borrningen.

Indikationerna på kulturlager eller konstruktioner påträffades i två borrhärnor inom undersökningsområdet. Tegel och trärester från borrhärpunkt 19S418 låg i närheten av två provgropar som Arkeologikonstult undersökte i maj 2019 (Bernhus 2019). Där påträffades raseringslager, stenfundament, träplankor samt träpåle efter grundförstärkning. Lämningarna tolkades som bebyggelseämningar från sent 1800-tal. Fynden i borrhärnan kommer sannolikt från samma bebyggelseskede.

Granpålen i borrhärpunkt 19S104 kunde inte dateras men förmodligen har den ingått i en grundförstärkning från sent 1800-tal eller yngre.

REFERENSER

Litteratur

BERNHUS, D. 2019. *Sperlingens backe. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i fastigheten Sperlingens backe 47, del av Raä-nr Stockholm 103:1. Stockholms kommun och län.* Rapporter från Arkeologikonstult 2019:3279.

KRUS, A. BIRATH, A. OLSSON, F. SCHILL, H. ÅKERGREN, M. LEWAN, T. 2014. *Kv Sperlingens backe, Stockholm, Kulturmiljöanalys, 2014-06-30.* Nyrens Arkitektkontor.

Äldre kartor

INDELNING PÅ LADUGÅRDSLANDET (OKÄNT ÅR)
Stockholm, Östermalm
Stadsarkivet, samlingen handritade kartor,
Kartnummer HK00134, HK 75
Förrättningsman obekant

Register

STADSARKEOLOGISKA REGISTRET FÖR STOCKHOLM
Stadsmuseet, Stockholms stad
Uppgifter om arkeologiska undersökningar och observationer i Stockholm från sent 1800-tal fram till och med 2016
<https://stadsarkeologisktregister.stockholm.se/>

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3264
Länsstyrelsens diarienummer:	431-8641-2019
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2019-03-19
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Stockholm
Företagare:	Sturegallerian AB
Uppdragsnr i KMR:	201900372
Län:	Stockholm
Landskap:	Södermanland
Kommun:	Stockholm
Socken:	Stockholm
Fastighetsbeteckning:	Sperlingens backe 56
Berörda fornlämningar, KMR:	L2015:7789
Berörda fornlämningar, KMR:	RAÄ-nr Stockholm 103:1
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Undersökningstid, analys:	November 2019
Inmättningsmetod:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Projektledare:	Stefan Gustafsson
Rapportansvarig:	Stefan Gustafsson
Planer och layout:	Ida Söderström
Kvalitetsgranskning:	Johan Blidmo
Fynd	Inga fynd tillvaratogs

Fornminnesregistret (FMIS) stängdes ner i början av 2019 och har ersatts av Kulturmiljöregistret (KMR). I denna rapport hänvisas till både lämningsnumren i KMR och RAÄ-nr i FMIS i kartor och text.

Rapporter från Arkeologikonsult 2019:3264